

ESSAY

Hos Selva Almada eksisterer både fortid og nåtid, levende og døde, sammen.

Blant de argentinske kvinnelige forfattere som har dominert på det internasjonale litteraturmarkedet de siste årene, er kanskje det mest hemmelige og interessante navnet Selva Almada, hvis siste roman «No es un río» («Ikke en elv») var blant finalistene til årets internasjonale Booker-pris.

Som sine samtidige i den nye argentinske boomen (Mariana Enriquez, Samantha Schweblin, Gabriela Cabezón Cámara og María Gainza, alle oversatt til norsk), er Almada rundt 50 år gammel og delvis et produkt av de litterære verkstedene ledet av (mannlige) forfattere, som blomstret i Argentina på begynnelsen av 2000-tallet. Denne detaljen er ikke uvesentlig, for selv om landet historisk sett har hatt bemerkelsesverdige kvinnelige forfattere som Silvina Ocampo og Norah Lange, kom disse fra velstående samfunnslag og hadde ingen formell skriveopplæring. De litterære verkstedene i Argentina gjorde det mulig for mange kvinner fra middel- og arbeiderklassen å begynne å skrive og publisere. Selva Almadas lærer og mentor var Alberto Laiseca, en kultfigur kjent for sine bisarre bøker som blander grotesk humor og fantasi. Han er også forfatteren av «Los Soria» (1998), den lengste romanen i argentinsk historie.

En annen faktor som skiller Almada fra de andre oversatte kvinnelige argentinske forfattere, er at hun ikke kommer fra Buenos Aires, men fra en liten by i provinsen Entre Ríos, nordøst for hovedstaden, i hjertet av en region kjent som El Litoral. Det er dette som, etter min mening, gjør henne unik i denne gruppen.

Argentinas Deep South

Tvers gjennom El Litoral renner den enorme Paraná-elven, nest lengst på kontinentet etter Amazonas. Det er et veldig grønt, fuktig og vilt område, fullt av historie og mytologi. Der bygde jesuittene sine misjonsbosetninger på 1600- og 1700-tallet, for å «oppdra» urfolkgruppen guaraní, hvis språk fortsatt snakkes i området. Derfra kommer San Martín, Argentinas frihetshelt, og også Lionel Messi, vår tids mest berømte argentiner, født i Rosario, havnebyen ved Paraná-elven. Området har en rik litterær tradisjon, knyttet til forfattere som Horacio Quiroga, Juan José Saer, poeten Juan L. Ortiz og den for tidlig avdøde Carlos Buscated, og er Argentinas ekvivalent til det amerikanske *Deep South*, ikke bare på grunn av geografien, men også på grunn av hva regionen representerer metaforisk og litterært. Et sted hvor, som Almada skriver, «alt må gjøres voldelig og med makt», og hvor landskapet noen ganger er så øde at fuglene er «så urørlig at man skulle tro de er balsamert». Å være fra El Litoral og skrive om det innebærer en unik måte å se verden og litteraturen på. At Selva Almada bærer et av de definerende landskapene i El Litoral, *selvaen* (jungelen), i sitt navn, er ikke en ubetydelig detalj.

Almadas forfatterskap består av flere bøker, men har skal vi konsentrere oss om tre av hennes romaner som utgjør en trilogi. Den begynner med «El viento que arrasa» («Vinden som legger øde») fra 2012 (utgitt på norsk i 2023 av Camino Forlag og nylig filmatisert), fortsetter med «Ladrillos» («Teglmakere») fra 2013 og avsluttes med «Ikke en elv» (2020), som til våren utgis på norsk, også av Camino. Almada kaller trilogien «mannetrilogien» fordi

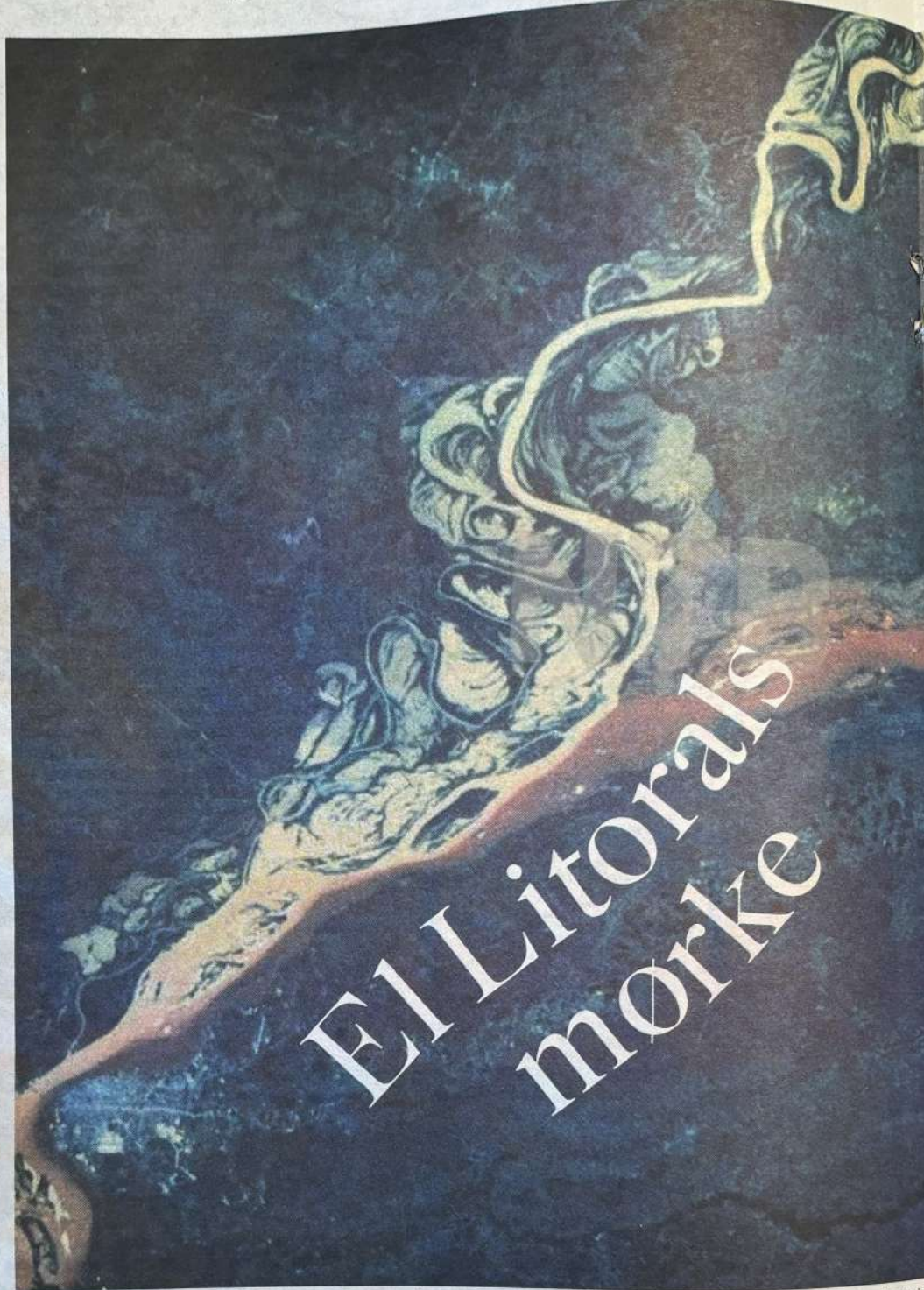
hovedpersonene i de tre bøkene er menn. Dette er et annet særtrekk ved Almada: Hun forteller historier om menn, og det er gjennom dette maskuline perspektivet hun introduserer temaer knyttet til det feminine, og da særlig vold mot kvinner. Tematikken er sentralt i det nye argentinske litterære eksportfenomenet, ofte representert av bøker med kvinnelige hovedpersoner.

Hos outsiderne

El Litoral kjennetegnes av elva og jungelen, men også i stor grad av store, ødslige landskaper. «Vinden som legger øde», en roman som er oversatt av Bente Teigen Gunderesen, befinner seg i et slikt støvete ingennmannsland. I et bilverksted langs en øde vei møtes fire outsiderskikkelser, mens det

brygger opp til en storm av bibelske proporsjoner. Bilen til en evangelisk predikant og hans unge datter har brutt sammen, og de søker hjelp på dette avsides verkstedet, der de møter mekanikeren Gringo Brauer og hans lærling Tapioca. Handlingsmessig skjer det lite og ingenting, men alt det som skjer fornemmes å være avgjørende.

Et eksempel er tilbakeblikket til da moren etterlater barnet Tapioca hos mekanikeren, den tilfeldige elskeren som gjorde henne gravid noen år tidligere, omtrent slik man leverer en pakke. Almada oppsummerer situasjonen i et par knusende avsnitt, og viser en evne til å tegne karakterer som er samtidig minimalistisk og episk. De er minneverdige i måten de snakker på, hvordan de tenker, og fremfor alt, i hva de tier om.

ALMADAS LANDSKAP: Paraná-elven er nest lengst på kontinentet etter Amazonas. Bildet fra 1984 viser området der Paraná

Mirko Stopar

lukte «skogens innvoller», kjenne tyngden av den klamme fuktigheten, frykte det totale mørket – El Litoral mørke er uendelig mye verre enn mørket på bunnen av havet eller dypt inne i fjellene. Hvis *Southern Gothic* kjennetegnes av fatalisme, det esoteriske og det grusomme som arves, så fargelegger Selva Almada sitt El Litoral med denne blandingen. Samtidig gir hun den en ny betydning på en måte som er dypt lokalt forankret, uten at det virker anstrengt, for disse landskapene er hennes egne, og outsidersne som vandrer i dem, er skikkelser hun kjenner godt.

Filmatiske montasje

Gjennom blodårene i Almadas litteratur renner William Faulkners blod. Av mesteren fra Mississippi låner hun muntligheten, den formmessige eksperimenteringen med flere synsvinkler, modernistiske innfallsvinkler til naturalistiske beskrivelser, samt bruken av slektslinjer som sentrale motiver. Dette siste er tydelig i «Teglmakere» (2013), som skildrer en strid mellom to familieklaner som driver med mursteinsproduksjon i en gudsforlatt by i provinsen Chaco. Hatet mellom de to patriarkene Miranda og Tamai begynner med tyveriet av en veddeløpshund, spinner ut av kontroll, og overføres til deres barn.

I begynnelsen av boka møter vi patriarkenes sønner, Marciano og Pajarito, i ferd med å blø i hjel etter å ha knivstukket hverandre, og derfra spoler historien tilbake til begge familienes opprinnelse, en feide av vold, alkohol og overgrep. Dette er sosialt dokumentar-stoff, et rått bilde av machokultur, ære og hevsn, som løftes til shakespeareiske høyder, hvor det drømmeaktige infiltrerer virkeligheten og de døende karakterene prater med spøkelser.

Verdenen fra «Vinden som legger øde» utvider seg i «Teglmakere». Her møter vi en mer fryktløs forfatter som i en elegant og presis stil smugler inn den unike måten karakterene fra regionen snakker på, hver med sitt eget særpreg, uten å trække over i stereotyper om enkle folk på landsbygda. Boken har en filmatisk kvalitet i måten historiene er flettet sammen på, som en ikke-lineær monta-

Det brygger opp til en storm av bibelske proporsjoner.

sjе, alltid overraskende, med en intens spenning som gjør det vanskelig å legge den fra seg – vi vet fra starten hvordan historien ender, men vi vil likevel vite detaljene som fører til denne slutten. I siste delen får machismo-fortellingen en ekstra dimensjon når den utforsker forholdet mellom Pajarito og Angel, Marcianos skeive lillebror.

«Teglmakere» har bevisste tomrom og utelatelser som oppmuntrer leseren til å gjette og fylle ut, et tegn på Almadas sjenerøsitet, en forfatter som ikke underverderer sine lesere.

Almada portretterer mektige menn som ikke fremstår som arketypiske monstre, men som virkelige, flerlags, sensitive mennesker, menn av den typen vi kjenner eller har møtt. Når ondskapen til disse mennene slippes løs, oppleves det derfor mer uforutsigbart. «Teglmakere» bygger, som tittelen antyder, en mur – hvert av de korte kapitlene er en murstein som legges oppå den forrige, et byggverk som løfter den dekadente

kvaliteten i materialet sitt mot det eksistensielle og det sublimе.

Rundt bålet

Etter denne romanen, publiserte Almada i 2014 «Chicas muertas» («Døde jenter», Camino 2021), en sakprosa-bok i cronica-sjangeren, om tre kvinnedrap som hjem-søkte Almada i hennes ungdomsår i Entre Ríos. Man kan tenke seg at denne boken, som er så dokumentarisk og direkte, har påvirket prosessen til «Ikke en elv», den tredje romanen, som ble omskrevet gjennom flere år før den kom ut i Argentina i 2020, og muligens er den mest sofistikerte boken i mannetrilogien.

«Ikke en elv» handler om tre fiskeglade venner og hvordan forholdet mellom dem og deres familier forandres gjennom årene, spesielt etter at den ene av dem dør. Selve handlingen er uvesentlig, da boken skildrer en rekke fragmenterte scener som ofte hopper mellom tilbakeblikk og nåtid, virkelighet og fantasi, komedie og tragedie, alt på en subtil, usynlig, flytende måte. Handlingen foregår svært nær Almadas hjemby, og hennes teft for sanselige detaljer, hennes måte å beskrive naturen på, og hennes filmatiske beskrivelser, når her nye høyder. Hun leker med sjangerelementer her og der, noen ganger western, noen ganger melodrama, og i den siste tredjedelen eventyr og spøkelseshistorie.

Som de to andre romanene har «Ikke en elv» menn i sentrum, men de karakterene som virkelig skiller seg ut, er kvinnene. Almada skriver frem sterke og unike kvinneskikkelser, som stoisk motstår det alltid tilstedeværende patriarkatet i El Litoral. Den mest minneverdige er Siomara, pyroman-moren til tentene Mariela og Lucy, musene fra underverdenen hvis historie tar over den siste delen av boken. Almadas bruk av muntlighet og sosiolekt var allerede bemerkelsesverdig, men her utvider hun også det språklige registeret sitt i retning av det eksperimentelle, gjennom å avslutte avsnitt med det bøyde verbet «å si» plassert alene på separate linjer. Dette gir et preg av fremmedhet, samtidig som språket fremstår mer nedstrippet og grunnleggende, som om Almada forteller oss denne historien mens vi sitter rundt et bål i mørket.

«Ikke en elv» er også Almadas mest poetiske roman, og i tillegg til temaene vold og ung død, tar den for seg temaet svik, et som ifølge Almada tilhører mannfolka. Menn som grupperer seg for å utøve vold, noe få kvinner gjør, og som dekker hverandres rygg når én av dem begår en overtredelse. Almada er interessert i sviket som oppstår når pakten mellom menn brytes og mannen føler seg forrådt av flokken.

En evig kamp

Trilogien tillater også en politisk lesning. Karakterene i de tre romanene hører til den gruppen mennesker som typisk ble fordrevet av 1990-tallets nyliberalisme, en utvikling som ødela de regionale økonomiene, plyndret naturressursene, marginaliserte folk og gjorde dem til billig arbeidskraft. Dessverre gjentar denne situasjonen seg i dagens Argentina under den nye presidenten Javier Milei.

I Almadas fascinerende litteratur, som i El Litoral, sameksisterer fortid og nåtid, de levende og de døde, villmarken og byliv, religion og overtro. Romanene i trilogien åpner døren til en intens verden som avviser all melankoli, og som ser ut til både å begynne og å slutte samtidig. De tematiserer en evig kamp mellom lys og mørke, hvor handlingen i fortellingene betyr mindre enn karakterene og deres omgivelser. Det er en lykke at vi nå kan lese denne originale stemmen fra Argentina på norsk.

bokmagasinet@klassekampen.no

uay-elva møtes.

FOTO: NASA/REX/NTB SCANPIX

Like uforglemmelige er hundene som streifer rundt i romanen, bilvrakene som ligger overalt («spøkelsesbiler på en landvei som tok dem direkte til helvete»), og beskrivelsene av den fiendtlige naturen:

Sånn var det alltid rundt ber. Først ble man straffet med tørke, så med regn. Det var som om disse landområdene aldri fikk nok motgang og fortjente å bli straffet hele tiden. Man fikk aldri noe pusterom.

Disse naturbeskrivelsene kan også leses som et bilde på den knuste sinnstilstanden til predikanten, som har mistet troen og blitt utstøtt, og er på vei for å besøke en kirke som muligens ikke finnes engang. Leserne kan føle vinden komme, vi kan